

Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

Samenvatting De leerkracht-in-opleiding pendelt voortdurend heen-en-weer tussen de opleidingsinstelling en de onderwijspraktijk. Het is geen gemakkelijke opgave voor deze studenten om de doelen en verwachtingen vanuit beide contexten met elkaar te verbinden. In deze exploratieve studie onderzoeken we hoe Lesson Study fungeert als brug tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk. Dit deden we door twee Lesson Study-trajecten in de deeltijdopleiding tot leerkracht basisonderwijs, gericht op rekenen-wiskunde en muziek, te volgen middels een etnografische onderzoeks-aanpak, waarbij de eigenschappen *robuustheid* en *flexibiliteit* van grensobjecten als analysekader werden benut. Onderzoeksgegevens bestonden uit (1) observaties, (2) interviews, en (3) documenten en artefacten, op basis waarvan we rijke beschrijvingen construeerden per Lesson Study-traject en deze duiden in co-analyse. In de vergelijking *tussen* de beide Lesson Study trajecten is robuustheid zichtbaar in het samenkomen als opleiders met studenten, het inzoomen op de praktijk van studenten, en het integreren van verschillende expertises en rollen. In de vergelijking *binnen* de beide lesson study-trajecten is robuustheid zichtbaar in ervaren ruimte voor het experimenteren in de verschillende fasen van de Lesson Study-cyclus. *Flexibiliteit* kwam tot uiting doordat binnen de casussen in de afzonderlijke opleidingscontexten verschillende accenten werden gelegd. We onderstrepen het belang van Lesson Study als verbinder tussen het leren in twee opleidingscontexten.

Kernwoorden Lesson Study, grensobject, lerarenopleiding, etnografisch onderzoek, rijke beschrijvingen

Artikelgeschiedenis

Ontvangen: 30 januari 2024

Ontvangen in gereviseerde vorm:
1 oktober 2024

Geaccepteerd: 1 november 2024

Online: 6 december 2024

Contactpersoon

Carolien Duijzer,
c.duijzer@hsmarnix.nl

Copyright

© Author(s); licensed under
Creative Commons Attribution
4.0. This allows for unrestricted
use, as long as the author(s) and
source are credited.

Financiering onderzoek

Deze studie is tot stand gekomen met
financiering van SIA, projectnummer
HBOPD.2018.05.048 en de Kwaliteits-
afspraken van hogeschool Marnix
Academie.

Belangen

-

306

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hgq69

2024 (101) 306-337

1 Inleiding

Een van de grootste uitdagingen waar lerarenopleidingen mee te maken hebben is het duiden en verdiepen van praktijkervaringen van studenten om zo het leren van een zeer complex beroep mogelijk te maken (e.g., Crasborn & Hennissen, 2019; Korthagen, 2017). Dit vraagt om een zorgvuldig samenspel tussen aanbod en begeleiding vanuit de opleidingsinstelling en vanuit de onderwijspraktijk. Opleidingsinstelling en praktijkscholen participeren hierbij in een samenwerkingsverband; een partnerschap met een sterke gerichtheid op het concept *Samen Opleiden*. Samen Opleiden veronderstelt een gedeelde verantwoordelijkheid voor het faciliteren en ondersteunen van het leerproces van studenten in de onderwijspraktijk én opleidingsinstelling (Geldens et al., 2012; Onstenk, 2015) om zo opleiding en praktijk nauw op elkaar te laten aansluiten. Dit vraagt de nodige inspanningen en inzet, juist omdat beide contexten hun eigen dynamiek kennen, met elk hun eigen verwachtingen en doelen (zie ook Bruining & Akkerman, 2017). In de afstemming tussen beide opleidingscontexten kunnen bepaalde *objecten* – betekenisvol en herkenbaar voor zowel de opleidingsinstelling als voor de onderwijspraktijk – soelaas bieden (e.g., Akkerman & Bakker, 2011; Bronkhorst et al., 2020). Dergelijke objecten worden ook wel *grensobjecten* genoemd (Star & Griesemer, 1989). Dit zijn objecten waaraan of waarmee samengewerkt wordt over de grenzen van verschillende (opleidings) contexten heen (ibid, 2019). We richten ons in deze bijdrage specifiek op de methodiek Lesson Study als grensobject ter bevordering van de afstemming in de (vak)didactische begeleiding van studenten. Gedurende een Lesson Study werkt een groep leerkrachten aan het gezamenlijk voorbereiden, uitvoeren en nabespreken van lessen, vanuit een gedeeld (vakinhoudelijk of vakdidactisch) onderwijsvraagstuk (Logtenberg & Odenthal, 2016).

In deze exploratieve, kwalitatieve studie analyseren we Lesson Study als grensobject vanuit de lens van de eigenschappen *robuustheid* en *flexibiliteit* van grensobjecten. Zo kent Lesson Study een *robuuste*, cyclische structuur met een vaste opbouw en biedt het tegelijk ruimte voor *flexibel* gebruik ervan (zie ook Bronkhorst et al., 2020). Analyse vindt plaats op basis van een tweetal opleidingscasussen. Binnen elk van deze casussen gaan we na hoe Lesson Study voor de betrokken opleiders een methodiek was om studenten gericht te ondersteunen in het ontwikkelen van hun praktisch handelen en dit te verbinden aan – en te verdiepen met – vakinhoudelijke en (vak)didactische kennis.

2 Theoretisch kader

2.1. De waarde van grensobjecten voor het opleidingsonderwijs

Het verbinden van het leren in de onderwijspraktijk met het leren op de opleidingsinstelling is een blijvende uitdaging voor zowel studenten als hun

307

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hga69

opleiders (e.g., Risan, 2022; Akkerman, 2011; Oonk, 2016; Van Velzen & Timmermans, 2014). Zo is het geen gemakkelijke opgave voor studenten om de verwachtingen en doelen vanuit de opleidingsinstelling en de onderwijspraktijk met elkaar te verbinden. Ook voor opleiders is het faciliteren van dit leren tussen de opleidingsinstelling en de onderwijspraktijk niet altijd eenvoudig (e.g., Van Velzen & Timmermans, 2017). Lerarenopleidingen werken dan ook continu aan het bij elkaar brengen van beide contexten ten behoeve van het opleiden en begeleiden van studenten (zie ook Daza et al., 2021). In navolging van Akkerman en Bakker (2011) en Bronkhorst et al. (2020) zien we hierin een belangrijke rol weggelegd voor *grensobjecten* (Star & Griesemer, 1989). Grensobjecten zijn (materiële en immateriële) ‘dingen’ die mensen kunnen benutten in het (samen) werken over de grenzen van verschillende contexten heen. Empirisch onderzoek kent een gerichtheid op de personen – ten aanzien van specifieke competenties en persoonlijkheidskenmerken (zie e.g., Fortuin & Bush, 2010; Gulikers & Oonk, 2019; Oonk et al., 2020; Risan, 2022) – die kunnen zorgen voor het realiseren van verbinding en afstemming tussen verschillende contexten (Bronkhorst et al., 2020). Onze interesse gaat uit naar hoe grensobjecten helpend zijn in het maken van dergelijke verbindingen, en meer in het bijzonder, tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk.

Grensobjecten kunnen variëren van gezamenlijke concepten en modellen tot concrete technieken of methodieken (Bronkhorst et al., 2020; Bruining & Akkerman, 2015). Voorbeelden van mogelijk betekenisvolle grensobjecten binnen de lerarenopleiding zijn een lesvoorbereidingsformulier, een (digitaal) portfolio, opnamen van lesobservaties, of methodieken die benut kunnen worden om leer- of onderzoeksvragen systematisch te verkennen en te beantwoorden, denk aan de onderzoekscyclus. Om betekenisvol en inzetbaar te zijn in een samenwerking tussen verschillende opleidingscontexten dienen grensobjecten voldoende *robuust* te zijn om een eigen herkenbaarheid te behouden in meerdere contexten (e.g., Bakker & Akkerman, 2014; Star, 1989). Tegelijk moeten grensobjecten *flexibel* – in interpretatie, in vorm of structuur, of in mate van gestructureerdheid – zijn om bruikbaar te zijn in verschillende opleidingscontexten (e.g., Bronkhorst et al., 2020). *Flexibele interpretatie* betreft de ruimte die het grensobject biedt om flexibel geïnterpreteerd en ingezet te worden door de gebruikers. Zo kan een lesvoorbereidingsformulier zowel benut worden om een verdieping aan te brengen in de vakdidactische doelstellingen van een les als in het geven van de les. *Flexibiliteit in vorm of structuur* houdt in dat het grensobject zich flexibel aanpast aan de specifieke wensen van de gebruiker. Zo biedt een lesvoorbereidingsformulier ruimte om een vorm van pre-teaching op te nemen. Ten slotte kan een grensobject *meer of minder gestructureerd* worden ingezet. Zo kan een lesvoorbereidingsformulier minder betekenis hebben in het heen-en-weer bewegen tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk, terwijl het zeer gericht ingezet kan worden als onderdeel van

de toetsing van de aanstaande leerkracht op de opleidingsinstelling of het geven van een les in de onderwijspraktijk. Het is onze verwachting dat de verschillende uitingsvormen van de eigenschappen robuustheid en flexibiliteit ervoor zorgen dat Lesson Study vanuit opleidingsdidactisch perspectief als grensobject fungeert.

2.2. Lesson study als grensobject

Net als binnen lerarenopleidingen van andere hogescholen en universiteiten (e.g., Baldry & Foster, 2019; Sims & Walsh, 2009; Tsui & Law, 2007) is binnen hogeschool Marnix Academie de afgelopen jaren ervaring opgedaan met het invoeren van Lesson Study als onderdeel van het curriculum van de lerarenopleiding basisonderwijs. Lesson Study is een vorm van teamleren waarbij een kleine groep (expert)leerkrachten (in-opleiding) – die indien gewenst ook de rollen van inhoudelijk expert en procesbegeleider kunnen vervullen – samenwerkt bij het vormgeven en onderzoeken van het onderwijs in de eigen lespraktijk (Logtenberg & Odenthal, 2016). Een volledige Lesson Study bestaat uit een cyclus waarin achtereenvolgens aandacht is voor het gezamenlijk voorbereiden van een onderzoeksles, het met elkaar uitvoeren en observeren van deze onderzoeksles in de onderwijspraktijk, en het groepsgewijs nabespreken van de uitgevoerde les. Werken volgens de methodiek Lesson Study gaat gepaard met het benutten van bepaalde artefacten, in de woorden van Wake en Seleznyov (2020) *didactical devices*. Voorbeelden van dergelijke artefacten zijn lesvoorbereidingsformulieren, (vak)literatuur, maar ook bepaalde modellen zoals een lege getallenlijn wanneer we spreken over rekenwiskundeonderwijs. Zo beschouwd kan met Lesson Study *grenswerk* – het overbruggen van grenzen tussen verschillende contexten – worden gefaciliteerd (zie ook Heijboer et al., 2022).

De inzet van Lesson Study als middel in het pedagogisch-didactisch begeleiden op de werkplek is niet nieuw. Verschillende studies laten zien wat Lesson Study kan betekenen binnen een partnerschap waarin opleidingsinstelling en onderwijspraktijk gezamenlijk optrekken in het opleiden en begeleiden van studenten (e.g., Baldry & Foster, 2019; Crasborn & Hennissen, 2019; Larssen et al., 2017; Sims & Walsh, 2009; Tsui & Law, 2007). Zo beschouwen Crasborn en Hennissen (2019) Lesson Study als een vorm van praktijkonderzoek waarbij (aanstaande) leerkrachten in kleine groepjes – vanuit theoretische overwegingen – gericht lesactiviteiten ontwerpen, uitvoeren en nabespreken. Tsui en Law (2007) beschrijven hoe een Lesson Study ingezet in de lerarenopleiding (voortgezet onderwijs) ruimte bood voor opleiders om studenten gericht te begeleiden in het leren lesgeven. Hierbij was het zorgdragen voor gelijkwaardigheid in de samenwerking met studenten in het doorlopen van de Lesson Study cyclus essentieel voor het welslagen van Lesson Study als opleidingsaanpak. Dat het bereiken van dergelijke gelijkwaardigheid in

samenwerking ingewikkeld is, wordt ook benadrukt door Cajkler en Wood (2013). Deze auteurs beschrijven hoe mentoren geneigd kunnen zijn de rol van adviseur op zich te nemen.

In een gerichtheid op de opleidingsdidactiek beschouwen we het werken met Lesson Study als een vorm van professionalisering (zie ook Baldry & Foster, 2019, De Vries et al., 2017). Deze vindt niet alleen plaats in de onderwijspraktijk als een vorm van teamleren (Logtenberg & Odenthal, 2016), maar ook als een vorm van professionele ontwikkeling over de grenzen van opleidingspraktijken heen, waarbij opleiders mét studenten (handelings)kennis opdoen over pedagogisch-didactisch handelen in de klas (zie ook Sims & Walsh, 2009; Tsui & Law, 2007). Zo geredeneerd kan het waardevol zijn al in de lerarenopleiding ervaring op te doen met Lesson Study om vanuit concrete praktijkvraagstukken alsook vanuit het samenbrengen van expertise, samen te werken, daarin een gezamenlijke verantwoordelijkheid te ervaren, en zo het eigen handelen als professional te verdiepen, om ‘goed’ werk te verrichten (zie ook Bulterman, 2023). In dit onderzoek zijn we specifiek geïnteresseerd in de wijze waarop opleiders van de opleidingsinstelling en studenten Lesson Study ervaren als mogelijke verbinding tussen de opleidingsinstelling en de onderwijspraktijk. Dit binnen een context waarin het maken van dergelijke verbindingen nog niet altijd als vanzelfsprekend of eenvoudig wordt beschouwd.

We operationaliseren Lesson Study als een potentieel stimulerend grensobject door deze te beschouwen vanuit de eerder beschreven twee eigenschappen van grensobjecten, namelijk *robuustheid* en *flexibiliteit* (e.g., Bakker & Akkerman, 2016; Star, 1989). Naar deze twee eigenschappen van grensobjecten is nog weinig empirisch onderzoek gedaan (Bronkhorst et al., 2020). Onderzoek concentreert zich veelal op hoe er binnen Lesson Study geleerd wordt en waarop dit leren betrekking heeft (e.g., Larssen et al., 2017), of hoe samenwerking binnen lesson study vorm krijgt (Baldry & Foster, 2019). Het in kaart brengen van uitingsvormen van robuustheid en flexibiliteit kan een mogelijke verklaring of verdere aanknopingspunten bieden voor Lesson Study als kansrijke methodiek in het bevorderen van de samenwerking en afstemming tussen opleidingscontexten ten behoeve van het opleiden van aanstaande leerkrachten. Gezien het exploratieve karakter van deze studie kiezen we voor een sterk inductieve benadering waarbij we gedurende de verschillende vormen van dataverzameling en -analyse invulling geven aan de eigenschappen robuustheid en flexibiliteit. Hiertoe volgen we twee Lesson Study-trajecten. Binnen beide trajecten stond het ontwerpen van onderwijs volgens een cyclisch model met een vaste opbouw van (1) samen voorbereiden, (2) samen uitvoeren en (3) samen nabespreken gericht op leerlingen in de basisschool centraal. Deze gerichtheid op het samen voorbereiden, uitvoeren en nabespreken maakt dat Lesson Study zowel in de praktijkschool als in de opleiding van betekenis kan zijn, aangezien onderwijs ontwerpen direct betrekking heeft op het primaire

[Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk](#)

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

proces van het (leren) lesgeven in de basisschool. Het ene traject heeft de focus op het vakgebied rekenen-wiskunde en het andere traject op het vakgebied muziek.

Het is onze verwachting dat binnen beide trajecten deze vaste cyclische opbouw herkenbaar is en houvast biedt in het samenwerken aan dit grensobject. Tegelijk kenmerkt de methodiek Lesson Study zich door de flexibele mogelijkheden die het biedt om Lesson Study naar eigen inzichten en doelstellingen vorm te geven. Kortom, we verwachten dat Lesson Study als grensobject ondersteuning kan bieden aan de activiteiten in de verschillende contexten waarbinnen studenten opereren.

3 De huidige studie en onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag die we willen beantwoorden luidt als volgt: *Op welke wijze kan Lesson Study als grensobject fungeren tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk?*

De trajecten rekenen-wiskunde en muziek die als casussen dienen waarmee we deze onderzoeksvraag willen beantwoorden, hadden een pionierend karakter als het gaat om het benutten van Lesson Study als grensobject in het versterken van de verbinding tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk. Zo was er vanuit de lerarenopleiding nog geen ervaring met het benutten van Lesson Study als grensobject in het opleiden en begeleiden van studenten. Het unieke karakter van beide Lesson Study-trajecten (rekenen-wiskunde en muziek) maakte dat in beide trajecten verschillende gegevens konden worden verzameld. Dit heeft geleid tot een grote diversiteit aan bronnen. Zo gaat het doorlopen van een Lesson Study-cyclus gepaard met het ontwikkelen en benutten van artefacten waaraan betekenis wordt verleend die specifiek zijn voor het betreffende vakgebied. We willen de rijkheid hiervan intact laten. Dit vraagt om een specifieke onderzoeksbenadering waarin aandacht is voor de rijkheid op basis van een vergelijking *tussen (across)* beide Lesson Study-trajecten alsook voor de rijkheid op basis van een vergelijking *binnen (within)* de trajecten beschouwd vanuit de verschillende vakgebieden. Lesson Study als methodiek heeft een sterk participatief karakter. Het is van belang de perspectieven van de verschillende betrokkenen te benutten in het verzamelen en analyseren van de opgehaalde onderzoeksgegevens alsook in het beantwoorden van onze onderzoeksvraag. Een etnografische onderzoeksbenadering (Bisschop-Boele, 2018) leent zich hiervoor.

311

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hga69

4 Methode

In deze crosscase analyse van twee Lesson Study-trajecten wordt ieder traject beschouwd als een case. In onze analyse nemen we een interpretatief-beschrijvende onderzoeksbenadering en volgen we de principes van etnografisch onderzoek. Dit houdt in dat we Lesson Study als grensobject duiden vanuit het perspectief van de verschillende betrokkenen binnen de beide casussen, vanuit een fundamentele interesse in dit multiperspectief. Binnen etnografisch onderzoek spelen drie vormen van dataverzameling een centrale rol: (1) observaties, (2) interviews, en (3) documenten/artefacten (zie ook Bisschop Boele, 2018). Als eerste stap construeren we op basis van de verzamelde gegevens rijke beschrijvingen; het within-case portret (zie ook Koopman et al., 2019). Als tweede stap zullen we via een cross-case analyse beide casussen met elkaar vergelijken. De cross-case analyse vindt plaats in gezamenlijkheid met de betrokken opleiders. Daarna volgt de within-case analyse waarbij het de verwachting is dat uitingsvormen van *robuustheid* en *flexibiliteit* om Lesson Study als grensobject te duiden zichtbaar worden.

4.1. Participanten

Binnen beide Lesson Study-trajecten namen een verschillend aantal participanten deel. Elk van deze participanten had een eigen rol binnen het Lesson Study-traject, zie Tabel 1. Gezien de doelstelling van dit onderzoek – gericht op de mate waarin Lesson Study fungeert als mogelijke grensobject tussen het leren op de opleidingsinstelling en het leren in de onderwijspraktijk – hebben we ervoor gekozen niet elke deelnemer binnen de afzonderlijke trajecten te interviewen, maar ons te focussen op de studenten die deelnamen aan de Lesson Study-trajecten en de opleiders van de opleidingsinstelling.

Tabel 1

Deelnemers en samenstelling Lesson Study-trajecten (*n* geïnterviewden tussen haakjes)

	Lesson Study-traject	
	Muziek (<i>n</i>)	Rekenen-wiskunde (<i>n</i>)
<i>n</i> studenten	3(2)	3(3)
<i>n</i> opleiders praktijk	1(0)	1(0)
<i>n</i> opleiders opleidingsinstelling	1(1)	2(1)
<i>n</i> overig (onderzoeker; extern)	2(0)	1(0)
Totaal	7(3) en 7(4)	4

4.2. Dataverzameling

Er werd gebruikgemaakt van drie vormen van dataverzameling voor elk van de Lesson Study-trajecten om zo de casussen te kunnen laden voor de

[Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk](#)

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

daaropvolgende analyses: (1) observaties, (2) semigestructureerde (groeps) interviews met de deelnemende studenten en opleidingsdocent na afloop van elk Lesson Study-traject, en (3) documenten/artefacten. In Tabel 2 zijn de verschillende vormen van dataverzameling weergegeven per Lesson Study-traject.

Tabel 2

Vormen van dataverzameling binnen de Lesson Study-trajecten muziek en rekenen-wiskunde

	Lesson Study-traject	
	Muziek	Rekenen-wiskunde
Observaties	1	0
Interviews		
Individueel interview	1	2
Groepsinterview	1	1
Documenten/artefacten		
Logboek	1	0
Booklet LS (inclusief gegevens over voorbereiding – uitvoering – nabespreking LS)	2	1
Filmbeelden les(sen)	2	1
Totaal	8	5

4.2.1. Observaties

In dit onderzoek hebben we te maken met twee typen observaties. Het eerste type omvat alle observaties op schrift die werden uitgevoerd als onderdeel van de beide Lesson Study-trajecten. Dit type observatie valt onder de Lesson Study booklet en als zodanig onder documenten en artefacten (zie paragraaf 4.2.3). Het tweede type betreft de open ongestructureerde observaties die werden uitgevoerd om de casussen als geheel te volgen. Dit type observaties had het karakter van veld aantekeningen waarbij de betreffende onderzoeker heeft geobserveerd en daarbij genoteerd wat opviel, bijvoorbeeld in de samenwerking tussen mensen. Alleen binnen het Lesson Study-traject muziek werd deze vorm van gegevensverzameling ingezet. Binnen het Lesson Study-traject rekenen-wiskunde was de dataverzameling beperkt tot het eerste type observaties.

4.2.2. Interviewleidraad studenten en docenten

Na afloop van de Lesson Study-trajecten namen de studenten deel aan een semigestructureerd (groeps)interview waarin zij terugblikten op hun deelname aan de Lesson Study. We kozen hierbij voor een groepsinterview zodat – waar mogelijk – de studenten elkaar konden aanvullen. Binnen een etnografische onderzoeksbenadering is het minder gebruikelijk te werken met een semigestructureerde interviewleidraad (Bisschop Boele, 2018). Echter, om

onze casussen op een later moment systematisch te vergelijken was enige standaardisatie van onderzoeksgegevens wenselijk om zo de betrouwbaarheid van de te maken vergelijking tussen beide casussen te vergroten.

Aansluitend bij de onderzoeksvraag kwamen in het groepsinterview de volgende thematieken aan bod: (1) Samen Opleiden, (2) Traject Lesson Study, en (3) Lesson Study als grensobject. In Tabel 3 is een overzicht te vinden van de interviewvragen en de onderwerpen waarop werd doorgevraagd.

Tabel 3

Interviewleidraad groepsinterview studenten

Thema	Vragen	Vragen +
1. Samen Opleiden	Hoe ervaren jullie het leren op de opleidingsinstelling in relatie tot het leren in de praktijk? Welke concrete situatie ken je waarbij het leren op de opleiding samenkwam met het leren in de praktijk? Welke rol neemt jouw opleider van de opleidingsinstelling in, in het leren op de opleidingsinstelling/in de onderwijspraktijk? Welke rol neemt jouw mentor uit de praktijk in, in het leren in de onderwijspraktijk/op de opleidingsinstelling?	Wat is hierin voor jullie stimulerend? Wat is hierin voor jullie belemmerend?
2. Traject Lesson Study	Kan een van jullie een korte beschrijving geven van het Lesson Study-traject? Welke nieuwe inzichten hebben jullie opgedaan – ten aanzien van jullie ontwikkeling tot leerkracht – door deelname aan dit Lesson Study-traject?	In hoeverre kwam binnen deze Lesson Study het leren op de opleiding samen met het leren in de praktijk? Kun je hier een voorbeeld van geven? Wat was hierin voor jullie stimulerend? Wat was hierin voor jullie belemmerend?
3. Lesson Study als grensobject	In hoeverre denk je dat Lesson Study kan bijdragen aan het samenbrengen van het leren op de opleiding en het leren in de praktijk? Welke eigenschappen heeft Lesson Study om jouw deskundigheid als leerkracht zo goed mogelijk te benutten?	Welke eigenschappen heeft Lesson Study die hieraan kunnen bijdragen? Welke eigenschappen van Lesson Study dragen voor jou bij aan het leveren van vakmanschap?

Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

De semigestructureerde interviewleidraad voor opleiders was grotendeels gelijk aan de interviewleidraad voor studenten met het verschil dat het zwaartepunt van het interview met de opleiders lag op mogelijk veranderde denkbeelden en zienswijzen op het Samen Opleiden van studenten door deelname aan het Lesson Study-traject. In Tabel 4 is een overzicht te vinden van de interviewvragen en de onderwerpen waarop werd doorgevraagd. Voor zowel het interview met docenten als het interview met studenten gold dat het doel van de vragen was om deelnemers gericht maar toch vrijelijk te laten spreken over hoe Lesson Study in de praktijk uitwerkte, zodanig dat de authentieke data die deze interviews opleverden voldoende aanknopingspunten zouden bieden om in de analyses kenmerken van robuustheid en flexibiliteit vast te kunnen stellen. Na afloop van de interviews werden deze getranscribeerd. Relevante passages werden geselecteerd en gebruikt voor het maken van de rijke beschrijvingen.

Tabel 4

Interviewleidraad interview opleider

Thema	Vragen	Vragen +
1. Samen Opleiden	<p>Hoe verhoudt de expertise die jij meebrengt zich tot de expertise van de praktijk wanneer we spreken over het samen opleiden van studenten?</p> <p>Op welke wijze heb je contact met personen van de praktijkschool?</p>	<p>Welke expertise breng jij mee waar de praktijk van kan profiteren? Hoe denk jij dat beide contexten op basis van de eigen expertise elkaar kunnen aanvullen? Op welke wijze neem je dit mee in het opleiden van studenten?</p>
2. Traject Lesson Study	<p>Kan je een korte beschrijving geven van het Lesson Study-traject?</p> <p>In hoeverre kwam voor jou binnen deze Lesson Study het leren op de opleiding samen met het leren in de praktijk? Kun je hier een voorbeeld van geven?</p> <p>Welke nieuwe inzichten heb je opgedaan – ten aanzien van jouw rol als opleider – door deelname aan dit Lesson Study-traject?</p> <p>In hoeverre helpen de inzichten die je hebt opgedaan tijdens deze pilot jou om te reflecteren op jouw rol of jouw context (de praktijk/opleiding), ten opzichte van de rol van opleiders uit de andere context (de praktijk/opleiding)?</p>	<p>Wat was hierin stimulerend voor jou?</p> <p>Wat was hierin belemmerend voor jou?</p> <p>Hoe ben je tot deze inzichten gekomen? Op welke wijze hebben de inzichten die je hebt opgedaan tot iets nieuws geleid?</p> <p>Wat betekenen de inzichten die je beschrijft heel concreet voor je handelen?</p>

Wat is de betekenis van samen opleiden voor jou, en op welke wijze heeft deze Lesson Study jouw visie op samen opleiden beïnvloedt of verrijkt?

3. Lesson Study als grensobject

In hoeverre denk je dat Lesson Study kan bijdragen aan het samenbrengen van het leren op de opleiding en het leren in de praktijk?

Welke eigenschappen heeft Lesson Study die hieraan kunnen bijdragen?

Welke eigenschappen heeft Lesson Study om jouw deskundigheid als leerkracht zo goed mogelijk te benutten?

Welke eigenschappen van Lesson Study dragen voor jou bij aan het leveren van vakmanschap?

4.2.3. Documenten en artefacten

De documenten en artefacten die we verzamelden per Lesson Study-traject varieerden, zie Tabel 2. Zo hielden de studenten die deelnamen aan de Lesson Study Muziek een logboek bij met daarin de te zetten stappen en overwegingen gedurende het proces. Beide trajecten maakten gebruik van de booklet Lesson Study waarin onder andere informatie werd opgenomen over de te ontwerpen les, de uitvoering en de aandachtspunten waarop geobserveerd werd tijdens de uitvoering en op teruggeblikt werd tijdens de nabespreking. Foto's van leerlingen en leerlingwerk maakten onderdeel uit van de ingevulde booklets. Binnen beide trajecten werd de uitvoering van de lessen gefilmd.

316

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hgq69

4.3. Data-analyse

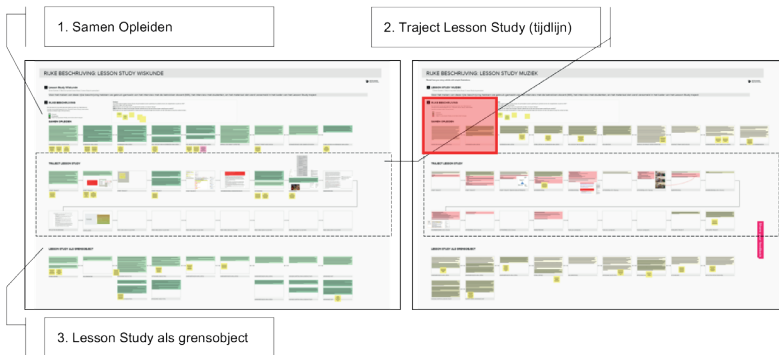
Within-case portret. In de eerste fase van de data-analyse werden alle interviewgegevens geladen in Atlas.ti. Vervolgens werd de interviewdata omgevormd naar verhalen die we in een volgende stap hebben ingekort. De ingekorte verhalen werden door de auteurs vergeleken met de oorspronkelijke interviews ter validering van de inhoud zodat geen relevante informatie verloren ging. Deze definitieve ingekorte verhalen werden voorgelegd aan de studenten en opleiders die deelnamen aan de interviews als *member check* om op basis van hun feedback de verhalen aan te vullen en waar nodig aan te passen en zo de betrouwbaarheid en de validiteit voor verdere analyse te borgen. Alle studenten en opleiders gaven aan zich te herkennen in de ingekorte verhalen; er waren geen aanpassingen nodig. Ten slotte werden ter voorbereiding op de analyses per casus de verschillende onderzoeksgegevens (waaronder de ingekorte verhalen) in samenhang gebracht in zogenaamde *rijke beschrijvingen* (Brohm & Jansen, 2012; Vermaak, 2016).

We plaatsten de ingekorte verhalen in het online, maar afgeschermd programma *Mural*, samen met de andere onderzoeksgegevens, als rijk beschrijvingen. *Mural* biedt een digitale ruimte om verschillende bronnen van

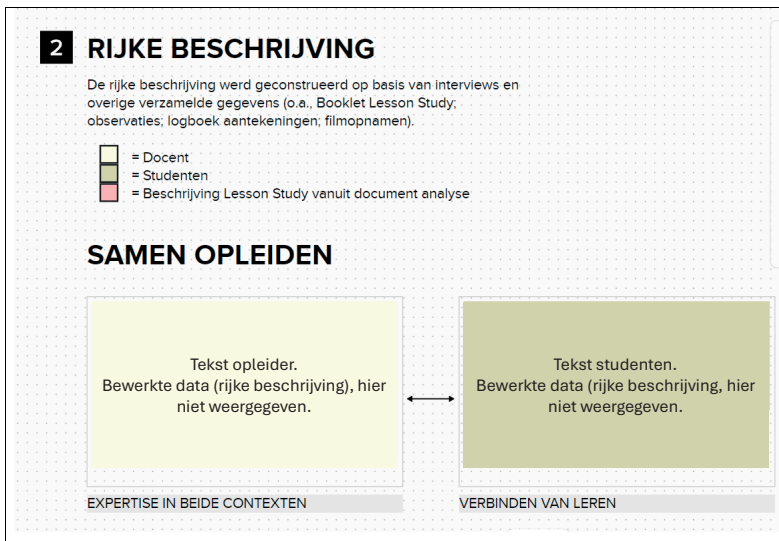
[Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk](#)

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

informatie in samenhang te visualiseren en inzichtelijk te maken. De Mural kan gedeeld worden door gebruikers aan de Mural toe te voegen. Ook biedt een Mural ruimte voor samenwerking. Afbeelding 1a toont de schematische weergave van de beide casussen als rijke beschrijvingen in de Mural. Afbeelding 1b toont een *close-up* van een van beide casussen weergegeven in de Mural.

Afbeelding 1a. Overzicht van de casussen Rekenen-Wiskunde (links) en Muziek (rechts) in Mural als rijke beschrijving (rood kader betreft de close-up afbeelding 1b).

Afbeelding 1b. Close-up rijke beschrijving in Mural, met co-analyse via post-its door betrokken opleiders en onderzoekers.

In de opzet van de Mural maakten we gebruik van de indeling: 1. Samen Opleiden, 2. Traject Lesson Study, en 3. Lesson Study als Grensobject, corresponderend met de thematieken in de semigestructureerde interviewleidraad. In de beschrijving van thematiek 2 'Traject Lesson Study' visualiseerden we dit middels een tijdlijn.

Cross-case analyse. De cross-case analyse werd uitgevoerd om zicht te krijgen op mogelijke overeenkomsten en verschillen tussen beide Lesson Study-trajecten. De *cross-case* analyse vond gezamenlijk plaats, als co-analyse, opleiders en onderzoekers ($n=4$) werkten hierin samen (zie ook Meij, 2022) – met de auteurs als gespreksleiders – om zo de rol van Lesson Study binnen beide casussen te verduidelijken en met elkaar te vergelijken. We richtten ons allereerst op Lesson Study als grensobject in het verbinden van het leren van studenten op de opleiding met het leren van studenten in de onderwijspraktijk. We focusten op alle verbindingen tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk die de methodiek Lesson Study mogelijk maakte. Opleiders noteerden deze verbindingen voor diens Lesson Study in de Mural door gebruik te maken van digitale post-its. We zoomden allereerst in op de overeenkomsten – als indicatie van robuustheid – die bestonden tussen het Lesson Study-traject muziek en het Lesson Study-traject rekenen-wiskunde. Voor elk van de post-its werd vervolgens vastgesteld in welke mate de verbinding in het leren tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk via Lesson Study als grensobject *gelijk* was voor het betreffende Lesson Study-traject, of *uniek*. Vervolgens werd in gezamenlijkheid gezocht naar mogelijke verklaringen vanuit de uniciteit van de betreffende casus, als indicatie van *flexibiliteit*.

Within-case analyse. In de laatste analysefase maakten we gebruik van de verschillende uitingsvormen van flexibiliteit (Bronkhorst et al. 2020; Star, 1989) als analysekader om uitspraken te doen over hoe Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk fungeert vanuit deze eigenschappen, zie Tabel 5 voor een overzicht en beschrijving van dit analysekader.

Tabel 5

Analysekader Robuustheid en Flexibiliteit, ontleend aan Bronkhorst et al. (2020) en Star (1989)

Kenmerk	Toelichting
Robuustheid	Het grensobject kent een vaste structuur en opbouw die in beide praktijken herkend en ingezet kan worden.
Flexibiliteit	
Flexibele interpretatie	Het grensobject kan verschillend geïnterpreteerd worden door de gebruikers. Het grensobject kan verschillend ingezet worden door de gebruikers.
Flexibele vorm of structuur	Het grensobject kan worden aangepast al naar gelang de behoeften van de verschillende gebruikers om zo de centrale activiteit gericht te ondersteunen.
Flexibel gebruik	Het grensobject kan al naar gelang de behoeften van verschillende praktijken meer of minder gestructureerd ingezet worden.

5 Resultaten

Within-case portret. Voorafgaand aan het maken van de crosscase analyse en de within-case analyse construeerden we voor elk van de Lesson Study-trajecten een within-case portret (zie ook Koopman et al., 2019). Deze portretten vormden als rijke beschrijvingen de basis voor de crosscase analyse en de within-case analyse. Uit deze portretten blijkt dat – hoewel grotendeels vergelijkbaar – de beide casussen qua opzet en uitgangspunten ook een geheel eigen karakter kenden. De twee volledige within-case portretten zijn opgenomen in Appendix 1. We zullen in het hierna volgende gedeelte allereerst ingaan op de wijzen waarop Lesson Study binnen beide casussen een *robuust* karakter kende, om vervolgens dieper in te gaan op de verschillende uitingvormen per casus.

Cross-case analyse. Meer specifiek waren we geïnteresseerd in de wijzen waarop de Lesson Study binnen beide trajecten kon fungeren als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk. We zoomden daarom allereerst in op de wijzen waarop de Lesson Study in beide opleidingscontexten herkenbaar was, als indicatie van robuustheid. Op basis van deze cross-case analyse stelden we vast dat binnen beide casussen Lesson Study op vergelijkbare manieren een bijdrage leverde aan het creëren van verbindingen tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk. Zie Tabel 6 voor een overzicht van de wijzen waarop Lesson Study fungeert als grensobject vanuit de eigenschap robuustheid binnen zowel de casus rekenen-wiskunde als de casus muziek inclusief bijbehorende uitingvorm.

319

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hga69

Tabel 6

Lesson Study als robuust grensobject voor de casus rekenen-wiskunde én de casus muziek, inclusief uitingsvorm

Robuustheid	Uitingsvorm
Samenkomen in de driehoek	Er ontstaat ruimte voor dialoog
	Er wordt samen geleerd
	Er wordt samen gereflecteerd
	Het gevoel van 'korte lijntjes' versterkt
	Er synergie ontstaat
Inzoomen op de praktijk van studenten	Er ontstaat een intensievere samenwerking en samenspel
	Opleiders uit de opleidingsinstelling bieden praktische handvatten
	Er ontstaan nieuwe inzichten op basis van praktijk-situaties en -problemen
	Visies van opleiders komen samen wat tot nieuw leren en integratie van kennis leidt
	Er wordt ingezoomd op praktijksituaties relevant voor de student
Samenkomen van verschillende expertises en rollen	Er wordt dieper geleerd
	Er ontstaat 'langzame' tijd
	Vakdidactiek en pedagogiek komen dichterbij de realiteit van de onderwijspraktijk
	Er ontstaan kansen aanvullende expertises te benutten
	Er ontstaan kansen om op vergelijkbare manier in een basisschoolteam te werk te gaan

320

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hgq69

Ten eerste biedt Lesson Study aanleiding voor het *samenkomen van opleiders uit de praktijk, opleiders uit de opleidingsinstelling en studenten*, een mogelijkheid waarvan in het opleidingsonderwijs van het vak rekenen-wiskunde en het vak muziek niet direct sprake van is. Ook gaven de betrokkenen in de beide casussen aan dat het samen ontwerpen, uitvoeren en nabespreken van onderwijs binnen deze Lesson Study-trajecten aanleiding gaf om samen te leren en te reflecteren. Het waren vooral het uitgevoerde vooronderzoek (in het geval van de casus rekenen-wiskunde) en de nabespreking (in beide casussen) die aanleiding gaven tot reflectie door de betrokkenen. Zij ervoeren zogenaamde korte lijntjes tussen opleidingsinstelling en praktijk, vanwege elkaars deelname

[Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk](#)

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

en nabijheid in het Lesson Study-traject. Dit gaf de betrokkenen het gevoel van een synergie en intensievere samenwerking tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk. De Lesson Study booklet was hierin ondersteunend, de cyclische structuur met vaste opbouw in stappen zorgde voor een zekere robuustheid binnen de opleiding.

Ten tweede werd met behulp van Lesson Study door de betrokkenen *ingezoomd op de praktijk van studenten*. Dit maakte dat opleiders uit de opleidingsinstelling die normaliter meer op afstand zijn van de onderwijspraktijk waarin studenten opereren, werden gestimuleerd om gezamenlijk op de betreffende praktijksituatie in te zoomen. De opleiders uit de opleidingsinstelling benutten in beide casussen hun vakspecifieke (theoretische) kennis en expertise ten behoeve van de praktijkkwesities die zich voordeden en dachten mee in het vinden van oplossingen voor vraagstukken in relatie tot deze praktijkkwesities. Dit leidde tot nieuwe inzichten waarvan de betrokkenen in beide casussen aangaven dat er dieper werd geleerd. Het is de integratie van kennis die maakte dat er gezamenlijk tot nieuwe inzichten werd gekomen. Bovendien nam dit inzoomen op praktijksituaties met zich mee dat er 'langzame' tijd ontstond, dat wil zeggen dat de tijd werd genomen om met elkaar te leren.

Ten derde bracht Lesson Study in beide casussen *verschillende expertises en rollen samen*. In de casus rekenen-wiskunde waren (in elk geval) de domeinen rekenen-wiskunde en pedagogiek vertegenwoordigd. In de casus muziek de vakgebieden muziek en drama. De betrokken opleiders gaven aan dat deze domeinen tot hun recht kwamen binnen de Lesson Study-trajecten. Lesson Study als methodiek bood kansen om aanvullende expertises te benutten en hiermee het Lesson Study-traject te verrijken. Het samenwerken door inzet van de methodiek Lesson Study werd als voorbeeldmatig beschouwd voor hoe binnen onderwijsteams vanuit verschillende expertises en kwaliteiten kan worden gewerkt aan goed onderwijs.

De cross-case analyse bracht ook verschillende kenmerken van Lesson Study in de beide casussen aan het licht. Het gaat om kenmerken van de Lesson Study-trajecten die uniek zijn voor de afzonderlijke casussen, maar binnen de casussen gelijk zijn in de twee opleidingscontexten. Tabel 7 toont een compact overzicht van het robuuste karakter van de Lesson Study-trajecten waarbij binnen elk van de casussen het eigen karakter van Lesson Study als robuust grensobject tot uitdrukking kwam.

Tabel 7

Kenmerken van Lesson Study als robuust grensobject binnen de casus rekenen-wiskunde en binnen de casus muziek inclusief bijbehorende uitingsvorm

Robuustheid	Uitingsvorm	
	Casus Rekenen-wiskunde	Casus Muziek
Verschillende rollen in de uitvoering	Mentor begeleidde een klein groepje leerlingen; student gaf les	Mentor observeerde de uitvoering van de les; studenten gaven les volgens principes van co-teaching
Aanwezige expertise	Aanwezigheid reken-wiskunde-expert en pedagogiek-expert opleidingsinstelling vanuit de module ZOOM	Aanwezigheid muziek-expert opleidingsinstelling en muziek-expert conservatoriumstudent
Ruimte voor experiment in verschillende fasen van de Lesson-Study cyclus	Experiment kreeg vorm in de fase voorbereiding; in kaart brengen van de beginsituatie	Experiment kreeg vorm in de fase ontwerp en uitvoering in de overgang van les 1 naar les 2
Tijd en ruimte	Vanuit ZOOM werden studenten gefaciliteerd in tijd (half jaar)	Vanuit een vraagstuk in de school kwam Lesson Study bovenop de reguliere studietijd

De Lesson Study rekenen-wiskunde was geïntegreerd in het opleidingsonderwijs en als zodanig onderdeel van de module *Zorg op Maat* (ZOOM). Dit hield in dat de drie deelstudenten die in dit Lesson Study-traject deelnamen ruim gefaciliteerd werden in tijd. Zo hadden deze studenten – onder andere – een lange periode (circa 5 weken) om de ‘beginsituatie’ (o.a., voorkennis, begrip en inzicht) van de leerlingen in kaart te brengen. Dit paste binnen de leeruitkomsten van deze module, waaronder het afstemmen op onderwijsbehoeften van leerlingen. De onderzoeksvraag die vervolgens richting gaf aan het Lesson Study-traject rekenen-wiskunde kwam voort uit het verkennend onderzoek naar deze beginsituatie: *Kunnen wij beter tegemoetkomen aan de onderwijsbehoeften van de leerlingen door het geven van een realistische rekenles waarbij begripsvorming centraal staat?* Aangezien het hier een module betrof waarbij studenten hun aandacht richtten op zowel de pedagogische als de vakinhoudelijke onderwijsbehoeften was binnen dit Lesson Study-traject naast een vakdidacticus ook een pedagoog – vanuit de opleidingsinstelling – betrokken. Er werd binnen dit Lesson Study-traject één les ontworpen en deze les werd één keer uitgevoerd op de praktijkschool van een van de studenten. Deze uitvoering vond plaats in samenwerking met de mentor van deze student. De nabespreking leidde tot een set aandachtspunten die studenten meenamen naar een volgende module.

Het Lesson Study-traject muziek werd geïnitieerd op basis van een vraag vanuit een praktijkschool die werd neergelegd bij de betreffende docent. Vanuit de vrij brede vraag *“Hoe kunnen we als school vormgeven aan ons muziek*

[Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk](#)

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

onderwijs?” werd een Lesson Study-traject opgezet met twee deeltijdstudenten die op dat moment stageliepen op deze school, en een voltijdstudent van het conservatorium. De conservatoriumstudent was expert op het gebied van muziek bij het Jonge Kind en liep stage binnen de vakgroep muziek van de hogeschool. De deeltijdstudenten konden via dit Lesson Study-traject werken aan de zogenaamde Cultuurroute, als een vast onderdeel van het opleidingsonderwijs, dat pas later in het studiejaar plaatsvond. Zo rondden deze studenten dit onderdeel van hun studie eerder af. De studenten kozen ervoor een leervraag te formuleren gericht op muzikaal leiderschap, namelijk: *Hoe kun je als leerkracht vorm en inhoud geven aan muzikaal leiderschap?* Binnen de Cultuurroute is interdisciplinair werken een van de uitgangspunten. Zo gaven de studenten binnen dit Lesson Study-traject naast een les muziek, ook een dramales, waarbij eerder opgedane inzichten en aandachtspunten ingezet werden in deze tweede les. Dit deden zij in samenwerking met de docent van de opleidingsinstelling en de mentor van de praktijkschool.

Het voorgaande toont het robuuste karakter van Lesson Study als grensobject over opleidingscontexten binnen beide casussen. Als we inzoomen op de wijze waarop Lesson Study in staat is zich flexibel aan te passen binnen beide casussen zien we dat binnen elk van de casussen op een andere fase van de Lesson Study-cyclus de nadruk wordt gelegd. Zo is binnen de casus Rekenen-Wiskunde aandacht voor vakdidactiek in de voorbereidende fase. In de casus muziek is aandacht voor de eigen vaardigheden in de uitvoerende fase. Tabel 8 beschrijft hoe dit flexibele karakter tussen beide opleidingscontexten tot uiting komt per casus.

Within-case analyse. In de within-case analyse focusten we op hoe binnen de casus rekenen-wiskunde en de casus muziek het flexibele karakter van Lesson Study tot uiting kwam in de voorbereidende respectievelijk uitvoerende fase over opleidingscontexten heen, zie Tabel 8.

Tabel 8

Kenmerken van Lesson Study als flexibel grensobject tussen opleidingscontexten in de casus rekenen-wiskunde en de casus muziek inclusief bijbehorende uitingsvorm per casus

Flexibiliteit	Uitingsvorm	
	Opleidingscontext	
	Opleidingsinstelling	Onderwijspraktijk
Rekenen-wiskunde		
Aandacht voor vakdidactiek in de voorbereidende fase van de lesson study cyclus	Diepgaande theoretische (vak)didactische verkenning van de beginsituatie van leerlingen	Aansluiten bij de reken-wiskundige ontwikkeling van de leerlingen in de klas
Muziek		
Aandacht voor eigen vaardigheden in de uitvoerende fase van de lesson study-cyclus	Het verbinden van eigen vaardigheden aan praktijksituaties vanuit meerdere domeinen (drama en muziek)	Ruimte voor ontwikkeling muzikaal leiderschap vanuit eigen vaardigheden

In de casus rekenen-wiskunde waren de betrokkenen veelal bezig met het verbinden van (vak)didactiek aan de praktijksituatie zoals deze centraal staat in de onderwijspraktijk. Speciale aandacht werd besteed aan het in kaart brengen van de beginsituatie van kinderen in de voorbereidende fase van de Lesson Study-cyclus. Een voorbeeld van het inzetten van vakdidactische kennis betreft het benutten van het hoofdfasenmodel waarmee het leerteam ontdekkingen deed over in welke fase (van begripsvorming naar flexibel toepassen) leerlingen zich nu werkelijk bevonden. Ook meer algemene didactische kennis, in dit geval, op het gebied van het motiveren van leerlingen en het bevorderen van eigenaarschap werd ingezet, gevoed vanuit de *Self Determination Theory*.

In het werken aan dit vakdidactische vraagstuk, maakte Lesson Study het mogelijk om dit vraagstuk vanuit deze verschillende invalshoeken diepgaand te verkennen, reken-wiskundedocent Ellen:

“Wat ik ook nu zie nu ik met een pedagoog samenwerk... er komt veel meer kijken bij het geven van een goede rekenles dan wanneer ik alleen vanuit mijn eigen vak interactiecolleges gaf.”

Deze verkenning vanuit verschillende perspectieven waarbij studenten samenwerken in het ontwikkelen van hun vakdidactisch en pedagogisch handelen gaf Ellen vertrouwen voor de toekomst:

“Dan denk ik nu, ik heb helemaal niet meer de behoefte om te dwingen van je moet dit hele proces ook nog een keer voor groep 8 doorlopen. Nee, je hebt nu

[Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk](#)

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

zoveel geleerd, dat zorgt voor vertrouwen hè? Dan laat ik het los en denk ik, je hebt genoeg bagage om dit proces [nogmaals zelf te doorlopen].”

Zo zien we hoe Lesson Study in staat is een brug te slaan tussen de opleidingsinstelling en de onderwijspraktijk door vanuit deze diepgaande theoretische verkenning nog beter aan te sluiten bij de reken-wiskundige ontwikkeling van de leerlingen in de klas. Dit ondersteunt leerkrachten in hun behoeften af te kunnen stemmen op de beginsituatie van leerlingen.

In de casus muziek kwam het benutten van vakdidactiek tot uiting in de positionering van het vak muziek in de basisschool en een focus op muzikaal leiderschap. Speciale aandacht werd besteed aan de uitvoerende fase van de Lesson Study-cyclus. Zo speelden de eigen vaardigheden van studenten op het gebied van muziek een prominentere rol in het maken van een verbinding met de praktijk. Door inzet van de eigen muziek- en dramavaardigheden – in dit geval het actief leidinggeven aan de groep tijdens het zingen (muziek) en via inzet van een vertelpantomime (drama) – werd plezier en engagement aangewakkerd bij kinderen in de beide lessen. De vakdidactiek kwam tot uiting in de opbouw van beide lessen, zowel qua (spel)vorm als qua (spel)inhoud. Zo was het thema circus onderwerp van de vertelpantomime. Om de kinderen voor te bereiden op les twee, werden in de eerste les de verschillende dieren die in het circus een rol hadden verkend en voorzien van een bijbehorende beweging (“Welke beweging maakt het paardje?”). Hierdoor werden de leerlingen al in de eerste les op ideeën gebracht die ze konden toepassen in les twee. Dit sluit aan bij de vakdidactische uitgangspunten van het vakgebied drama en het bieden van zogenaamde (spel)veiligheid (De Nooij, 2023).

Voorgaande laat zien dat wanneer we beide Lesson Studies beschouwen vanuit de eigenschap *flexibiliteit*, binnen de casus wiskunde een sterke gerichtheid is op diepgaand vakdidactisch onderzoek in de voorbereidende fase van de Lesson Study-cyclus. Binnen de casus muziek zien we juist een sterke nadruk op de uitvoerende fase, met name ten aanzien van de ontwikkeling van eigen vaardigheden. Dit hangt samen met de mate waarin de betreffende praktijkvraagstukken gericht waren op het “HOE” of het “WAT en HOE” van het reken-wiskundeonderwijs respectievelijk het muziekonderwijs, zo gaven reken-wiskundedocent Ellen en muziekdocent Bernice aan. Bij rekenen-wiskunde is het wat (wat hebben we te leren) over het geheel genomen geborgd en ligt de focus direct op het hoe (hoe geven we dit leren vorm). Hierin kan snel ingezoomd worden op (micro)didactische vraagstukken waarbij vakdidactisch handelen van leerkrachten het uitgangspunt vormt, wiskundedocent Ellen:

“Het staat elke dag een uur op het rooster, rekenen. Dat is ook wel een verschil denk ik, dat maakt dat je een andere brug wil slaan, maar ook dat er andere praktijkproblemen zijn.”

325

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hga69

Gezien de positionering van het vak muziek, gaat het daarbij allereerst over het wat, voordat de stap gemaakt kan worden naar het hoe, muziekdocent Bernice:

“Hoe kunnen we muziek überhaupt meer op de kaart zetten op school? Dat was dus de hele vraag. Dat is een hele andere vraag dan een verdieping van de inhoud die al vaststaat.”

Bovenstaande toont hoe Lesson Study als grensobject binnen en tussen de verschillende fasen van de Lesson Study-cycli meer of minder gestructureerd ingezet kon worden door de gebruikers binnen de beide opleidingscontexten en dat deze daarin ook flexibele keuzes konden maken.

6 Conclusie en discussie

Binnen de hogeschool wordt veelvuldig geëxperimenteerd met Lesson Study als kansrijke methodiek in het voorbereiden, uitvoeren en nabespreken van onderwijs. De wijze waarop Lesson Study wordt benut in het opleidingsonderwijs verschilt. In de beide casussen die we als uitgangspunt namen voor deze studie vormt Lesson Study ofwel een integraal onderdeel van het opleidingsonderwijs (rekenen-wiskunde) ofwel een mogelijkheid om meer ad hoc te werken aan specifieke vragen vanuit een praktijkschool (muziek). Naast dat Lesson Study ruimte biedt aan studenten om samen te werken in het voorbereiden, uitvoeren en nabespreken van onderwijs, kunnen behalve studenten ook opleiders hieraan deelnemen. Zo zien we in Lesson Study een methodiek waarbij het leren van studenten op de opleidingsinstelling en het leren van studenten in de onderwijspraktijk nog sterker met elkaar verbonden kunnen worden (zie ook Tsui & Law, 2007). Hierbij conceptualiseerden we Lesson Study als grensobject en stelden we de vraag: *Op welke wijze fungeert Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk?*

De veronderstelling dat Lesson Study als grensobject fungeert wordt in deze studie bevestigd doordat Lesson Study de eigenschappen van robuustheid en flexibiliteit bezit, waarvan de uitwerking benut wordt in het heen en weer bewegen tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk. Ten eerste blijkt de robuustheid van Lesson Study als grensobject uit de vergelijking *tussen* de twee Lesson Study-trajecten. We concluderen dat Lesson Study op vergelijkbare wijzen een bijdrage leverde aan het creëren van verbindingen in het leren van studenten tussen opleiding en praktijk, namelijk (1) door het samenkomen van opleiders met studenten, (2) door het inzoomen op praktijkvraagstukken, en (3) door het samenkomen van verschillende expertises en rollen. Deze resultaten geven blijk van het ‘robuuste’ karakter van Lesson Study, oftewel hoe

326

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hgq69

[Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk](#)

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

kenmerkende eigenschappen van het grensobject behouden blijven, ongeacht de opleidingscontext waarbinnen het grensobject wordt benut. De Lesson Study booklet was hierin ondersteunend als didactical device (Wake & Seleznyov, 2020).

Ten tweede concluderen we dat er sprake is van robuustheid *binnen* de beide casussen. Zo vonden we dat Lesson Study als robuust grensobject fungeert in (1) de aandacht voor verschillende rollen in de uitvoering, (2) de ruimte voor het benutten van verschillende vormen van expertise, (3) ruimte voor experiment in verschillende fasen van de Lesson Study-cyclus en (4) tijd en ruimte om Lesson Study vorm te geven.

Ten derde blijkt uit de vergelijking tussen de onderzochte Lesson Study-trajecten (rekenen-wiskunde en muziek) dat deze robuuste kenmerken van Lesson Study – zoals ruimte voor experiment in verschillende fasen van de Lesson Study-cyclus – een flexibele invulling krijgt, waarbij binnen de casussen in de afzonderlijke opleidingscontexten verschillende accenten werden gelegd. Zo werd in de casus rekenen-wiskunde in de voorbereidende fase vanuit de opleidingsinstelling een sterke koppeling met theorie gemaakt en vanuit de onderwijspraktijk de nadruk gelegd op het belang van aansluiten bij de beginsituatie van de leerlingen in de klas. Bij de casus muziek daarentegen werd in de uitvoeringsfase vanuit de eigen vaardigheden de koppeling gemaakt met muziek en drama rondom het vak muziek en vanuit de onderwijspraktijk het bieden van ruimte voor muzikaal leiderschap.

Het was onze verwachting dat de vaste cyclische opbouw van Lesson Study herkenbaar is en houvast biedt in het samenwerken aan dit grensobject en tegelijkertijd flexibele mogelijkheden biedt om Lesson Study naar eigen inzichten en doelstellingen vorm te geven. Bovenstaande bevindingen tonen hoe met name het robuuste karakter van Lesson Study een zekere gelaagdheid kent. Op basis van de vergelijking tussen vakgebieden en tussen opleidingscontexten ontdekten we meer uitingsvormen van robuustheid, niet alleen tussen casussen, maar ook binnen casussen. Bovendien maakte het inzoomen binnen beide casussen het mogelijk om te ontdekken hoe – al naar behoefte – in de verschillende fasen van de Lesson Study cyclus andere accenten gelegd worden. Zo vonden we hoe Lesson Study vanuit de eigenschap flexibiliteit ondersteuning kan bieden aan de activiteiten in de verschillende contexten waarbinnen studenten opereren. We zien hierin een zeker gemak waarmee Lesson Study zich kan aanpassen aan verschillende vraagstukken, alsook ruimte biedt aan verschillende vakinhoudelijke en vakdidactische verbindingen in het heen en weer bewegen tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk.

6.1. Etnografische onderzoeksbenadering: een multiperspectief

Wij kozen in deze studie voor een etnografische onderzoeksbenadering. Deze benadering doet recht aan de rijkheid van de verzamelde gegevens en gaf ons

327

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hga69

de mogelijkheid deze gegevens in samenhang te beschouwen, te analyseren en van betekenis te voorzien. In de co-analyse trokken opleiders en onderzoekers gezamenlijk op in het analyseren en duiden van de onderzoeksgegevens. Dit multiperspectief was passend in de gekozen benadering. Wij zijn ons ervan bewust dat wij hiermee geenszins tot generaliseerbare kennis zijn gekomen. We hebben het perspectief van de praktijkopleider verpakt in de rijke beschrijvingen die we construeerden. Mogelijk vervolgonderzoek kan ervoor kiezen het perspectief van de praktijkopleider wel expliciet te bevragen.

De hogeschool kent een langere traditie van de inspanningen gericht op het versterken van het Samen Opleiden en daarmee in het verbinden van het leren van studenten tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk (Peltenburg et al., 2022). Er was dus sprake van een situatie waarin opleiders al veelvuldig experimenteerden met het verbinden van dit leren enerzijds en het inzetten van Lesson Study als specifieke aanpak anderzijds (ibid, 2022). Dit heeft bijgedragen aan een zekere veranderbereidheid en de door opleiders ervaren ruimte om te experimenteren met Lesson Study als grensobject. Dit was cruciaal om het onderzoek zoals hier beschreven mogelijk te maken. De boodschap die wij dan ook willen meegeven is dat elke context (i.e., samenwerkingsverband tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk) vraagt om een eigen aanpak als het gaat om het inzetten grensobjecten, waaronder Lesson Study.

6.2. Ten slotte

We zien Lesson Study als een kansrijk middel (i.e., grensobject) om beter af te kunnen stemmen in het opleiden en begeleiden van studenten (bijvoorbeeld op het gebied van vakdidactiek). Daarnaast zien we in Lesson Study een krachtig middel om via diens eigenschappen robuustheid en flexibiliteit het leren op verschillende niveaus in de school en bij de deelnemers te kunnen stimuleren. Lesson Study biedt als zodanig een vorm van samen werken en samen leren die ook de al bestaande vormen van samenwerking tussen opleiders binnen een partnerschap verder kan versterken (zie ook Baldry & Foster, 2019). Juist in deze tijd van lerarentekorten is het van belang de krachten te bundelen en vanuit verbinding een nieuwe generatie leerkrachten op te leiden voor onderwijs waarin zij hun kwaliteiten kennen en vanuit het samenbrengen van die kwaliteiten samen werken aan goed onderwijs.

Dankbetuigingen

De auteurs danken de studenten en de opleiders voor hun bijdrage aan dit onderzoek. Bijzondere dank gaat uit naar Erica de Goeij, Belén Kerkhoven en Henk Logtenberg voor hun bijdrage aan de datageneratie en het geven van feedback.

References

- Akkerman, S. F. (2011). Learning at boundaries. *International Journal of Educational Research*, 50(1), 21–25.
- Akkerman, S. F., & Bakker, A. (2011). Boundary crossing and boundary objects. *Review of Educational Research*, 81, 132–169.
- Bakker, A. & Akkerman, S. (2014). Leren door boundary crossing tussen school en werk. *Pedagogische Studiën*, 91, 8–23.
- Bakker, A., & Akkerman, S. (2016). Het leerpotentieel van grenzen: een theoretische basis. In A. Bakker, I. Zitter, S. Beusaert, & E. de Bruijn (Eds.), *Het leerpotentieel van grenzen: Opleiden en professionaliseren in de beroepspraktijk* (pp. 9–26). Koninklijke Van Gorcum BV.
- Baldry, F., & Foster, C. (2019). Lesson study partnerships in initial teacher education. In *Lesson study in initial teacher education: Principles and practices* (pp. 147–160). Emerald Publishing Limited.
- Bisschop Boele, E. (2018). Etnografisch onderzoek: het perspectief van de ander. *Cultuur plus Educatie*, 17(50), 85–93.
- Brohm, R., & Jansen, W. (2012). De onderzoekende professional. In M. Berk, K. Verhaar, M.D. Kleermaeker, K.L. Weillie & A. Hoogenboom (Eds.), *Handboek voor de jeugdprofessional in ontwikkeling* (pp. 273–282). Kluwer.
- Bronkhorst, L. H., Wansink, B. G. J., & Zuiker, I. (2020). Objecten zijn wel een ding: de rol van (grens) objecten in samenwerkingen tussen onderzoekers en onderwijsprofessionals. *Pedagogische Studiën*, 97(3), 237–262.
- Bruining, T., & Akkerman, S. (2015). Ontwikkeling van lerarenopleidingen door het leerpotentieel van grenzen te benutten – Opleidingsscholen als 21^e eeuwse netwerkoopleidingen. In M. Timmermans & C. Van Velzen (Eds.), *Kennisbasis Lerarenopleiders. Katern 4: Samen in de school opleiden*. (pp. 57–69). VELON.
- Bulterman, J. A. (2023). *Het lerarentekort: Pleidooi voor vakmanschap*. Amsterdam University Press.
- Cajkler, W., Wood, P., Norton, J., & Pedder, D. (2013). Lesson study: Towards a collaborative approach to learning in Initial Teacher Education? *Cambridge Journal of Education*, 43(4), 537–554.
- Crasborn, F. & Hennissen, P. (2019). Integratief opleiden op de werkplek. Modellen en methodieken voor opleidingsdidactisch handelen. In G. Geerdink, & I. Pauw, Velon *Kennisbasis voor lerarenopleiders, Katern 7, Opleidingsdidactiek: Hoe leiden we leraren op?*

329

PEDAGOGISCHE
STUDIËN
[https://doi.org/
10.59302/590hgq69](https://doi.org/10.59302/590hgq69)

p. 55–83.

- Daza, V., Björk Gudmundsdottir, G., Lund, A. (2021). Partnerships as third spaces for professional practice in initial teacher education: A scoping review. *Teaching and Teacher Education, 102*, 2–12.
- De Nooij, H. (2023). Kleuterdrama, een vak apart? *ICC Gids, 1*, 21–23.
- De Vries, S., Roorda, G., & van Veen, K. (2017). *Lesson Study: Effectief en bruikbaar in het Nederlandse onderwijs?* Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.
- Fortuin, I. K. P. J., & Bush, S. R. (2010). Educating students to cross boundaries between disciplines and cultures and between theory and practice. *International Journal of Sustainability in Higher Education, 11*(1), 19–35.
- Geldens, J., Popeijus, H. L., Ruit, P., & Visser, L. (2012). Samen verantwoordelijk voor ‘Samen opleiden?’. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders, 33*(2), 18–24.
- Gulikers, J., & Oonk, C. (2019). Towards a rubric for stimulating and evaluating sustainable learning. *Sustainability, 11*(4), 969.
- Heijboer, M., Bronkhorst, L., & Vereijken, M. (2022). Professioneel samenwerken en leren bij wicked problems. Verschillen in praktijkkennis betwisten, uitdagen en ontwikkelen. *Opleiding & Ontwikkeling, Tijdschrift voor Human Resource Development, 35*(4), 12–16.
- Koopman, M., Aarts, R., Hulsker, J., Imsants, J., & Kools, Q. (2019). Het leren en de leeropbrengsten van docenten en studenten in leerateliers. *Pedagogische Studiën, 96*(6), 378–400.
- Korthagen, F. (2017). Inconvenient truths about teacher learning: Towards professional development 3.0. *Teachers and Teaching, 23*(4), 387–405.
- Larssen, D. L. S., Cajkler, W., Mosvold, R., Bjuland, R., Helgevoid, N., Fauskanger, J., ... & Norton, J. (2018). A literature review of lesson study in initial teacher education: Perspectives about learning and observation. *International Journal for Lesson and Learning Studies, 7*(1), 8–22.
- Logtenberg, H., & Odenthal, L. (2016). *Lesson Study als effectieve vorm van teamleren*. CPS.
- Meij, E. (2021). *Lives on Edge: everyday practices of people experiencing poverty in disadvantaged areas*. Proefschrift. Universiteit Groningen.
- Onstenk, J. (2015). *Het werkplekcurriculum in de school: leren op de werkplek*. Platform Samen Opleiden.
- Oonk, C. (2016). Learning and teaching in the regional learning environment: enabling student and teachers to cross boundaries in multi-stakeholder practices. PhD thesis, Wageningen University.
- Oonk, C., Gulikers, J., den Brok, P. J., Wesselink, R., Beers, P. J., & Mulder, M. (2020). Teachers as brokers: adding a university-society perspective to higher education teacher competence profiles. *Higher Education, 80*(4), 701–718.
- Peltenburg, M., Duijzer, C., & Timmermans, M. (2022). Het speelveld Samen Opleiden nog beter benut: Hoe een gedeelde grenspraktijk bijdraagt aan het creëren van Leerrijke Verbindingen door de lerarenopleider. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders, 43*(4), 91–104.
- Risan, M. (2022). Negotiating professional expertise: Hybrid educators’ boundary work in

330

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hgq69

[Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk](#)

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

the context of higher education-based teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 109, 1035-59.

- Sims, L., & Walsh, D. (2009). Lesson study with preservice teachers: Lessons from lessons. *Teaching and teacher education*, 25(5), 724-733.
- Star S. L. (1989). The structure of ill-structured solutions: Boundary objects and heterogeneous distributed problem solving. In Gasser L., Huhns M. (Eds.), *Distributed artificial intelligence* (pp. 37-54). Morgan Kaufmann.
- Star, S. L., & Griesemer, J. R. (1989). Institutional ecology, translations' and boundary objects: Amateurs and professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, 1907-39. *Social Studies of Science*, 19(3), 387-420.
- Tsui, A.B.M. & Law, D. Y. K. (2007). Learning as Boundary-crossing in School University Partnership. *Teaching and Teacher Education*, 23(8), 1289-1301.
- Van Velzen C., & Timmermans, M. (2014). What can we learn from the shift towards a more school centred model in Netherlands? In Developing Outstanding Practice in School-based Teacher Education K. Jones & E. White (Eds.), (pp. 56-63). Critical Publishing.
- Van Velzen, C. & Timmermans, M. (2017). Opleiden in de school / in de school opleiden: de blik vooruit. In M. Timmermans & C. van Velzen (Eds.), *Kennisbasis Lerarenopleiders Katern 4: Samen in de school opleiden* (pp. 9-21). VELON.
- Vermaak, H. (2016). Werken met rijke beschrijvingen van betekenisvolle gebeurtenissen. In H. Boersema-Vermeer, G. de Groot (Eds.), *Werken met leren veranderen. Een werkboek voor veranderaars in opleiding en praktijk* (pp. 257-264). Vakmedianet.
- Wake, G., Swan, M., & Foster, C. (2016). Professional learning through the collaborative design of problem-solving lessons. *Journal of Mathematics Teacher Education*, 19, 243-260.
- Wake, G., & Seleznyov, S. (2020). Curriculum design through lesson study. *London Review of Education*, 18(3), 467-479.

Auteurs

Carolien Duijzer is als onderzoeker verbonden aan de Marnix Academie.

Marjolijn Peltenburg is werkzaam aan de Vrije Universiteit Amsterdam en tevens als associate lector Leerrijke Verbindingen verbonden aan de Marnix Academie.

Correspondentie-adres: Carolien Duijzer, Vogelsanglaan 1, 3571 ZM Utrecht. E-mail: c.duijzer@hsmarnix.nl

Abstract

Lesson Study connects! Working and learning together via Lesson Study as a boundary object between the teacher education institute and school practice

Prospective teachers often face challenges in connecting their learning experiences between the teacher education institute and school practice. This exploratory study investigates how Lesson Study functions as a bridge between these two contexts. We followed two Lesson Study-trajectories taking place in the part-time teacher training program, focusing on mathematics or music, using an ethnographic research approach. We utilized an analytical framework taking the characteristics of *robustness* and *flexibility* of boundary objects as our starting point. Data included (1) observations, (2) interviews, and (3) documents and artefacts. Based on those data we constructed thick descriptions for each Lesson Study-trajectory and interpreted them through co-analysis with the teacher educators involved.

First, in making cross-case comparisons *between* the two Lesson Study-trajectories, robustness was evident in meeting each other regularly, focusing on students' practice, and using and integrating expertise present in the Lesson Study-groups. Second, in making cross-case comparisons *within* the two Lesson Study-trajectories, robustness was evident in the felt space for experimenting in the various phases of the Lesson Study-cycle. Flexibility emerged in the different emphases that were placed in the various phases of the Lesson Study-cycle across educational contexts. We highlight the role of Lesson Study in connecting learning across contexts.

Keywords Lesson Study, boundary object, teacher education, ethnographic research methodology, Thick (rich) description

332

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hgq69

Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

Appendix 1.

Within-case portretten van het traject Lesson Study Rekenen-Wiskunde en traject Lesson Study Muziek

Thema	Lesson Study Rekenen-Wiskunde	Lesson Study Muziek
Algemeen		
Opleidings-variant	Deeltijd	Deeltijd
Module	Zorg voor onderwijs op maat (ZOOM)	Cultuurroute
Aantal bijeenkomsten	10 bijeenkomsten tot de uitvoering van de les in het LS-traject	N.v.t.
Beginsituatie studenten	De studenten hadden vanuit de opleiding al kennis van de vakdidactiek rekenen-wiskunde, alsook kennis en ervaring met het pedagogisch handelen voor de klas. Doordat de les in de groep van één van de deelnemende studenten werd uitgevoerd had deze student kennis van de groep, van de school en een positieve relatie met de betreffende mentor. De beide andere deeltijdstudenten kenden voorafgaand aan het traject de klas, school en mentor nog niet. Studenten namen allen deel aan de minor ZOOM. Binnen ZOOM werkten zij aan dit Lesson Study-traject.	De studenten hadden vanuit de opleiding (en via eerder verworven competenties, waaronder een theateropleiding, en het op amateurniveau spelen van een instrument) al kennis van (de vakdidactiek) muziek. Aangezien beide studenten stage liepen op de betreffende school hadden beide studenten kennis van de klas, en kenden zij de mentor (alsook de overige leerkrachten in de school) (studenten): “Het ging de hele tijd over je eigen groep. Je bent iets aan het maken voor een groep kinderen die je al kent. [...] Als die mensen van [hogeschool X] ook weten over welke doelgroep het gaat, dan kan je samen verder [...] En op zich als je het hebt over hoe betrokken de school was, ja ik heb gewoon heel goed contact met die mentor die ik toen had, de docent van die klas. Die heeft op zich niet heel veel meer gedaan dan faciliteren. Dus dan zou je je ook nog kunnen afvragen wat die rol van de mentor zou kunnen zijn.” Met drie kleutergroepen kende de betreffende basisschool een cultuur van samenwerken; er was sprake van regelmatig overleg. Gezien de planning in de tijd hadden de studenten de vakken behorende bij de Cultuurroute nog niet gevolgd, de Cultuurroute als module vond plaats later in het studiejaar. Studenten kregen na deelname aan dit traject een gedeeltelijke vrijstelling voor de Cultuurroute.

333

PEDAGOGISCHE
STUDIËN

<https://doi.org/>

10.59302/590hga69

Jaargroep Onderwerp	Groep 4 Les 1 Optellen en aftrekken tot 100	Groep 1-2 Les 1 (muziek) Samenzang met bij het thema – Circus – passende gebaren en bewegingen (domein bewegen) Les 2 (drama) Vertelpantomime over het circus met leerkrachtrol
Start traject	Binnen ZOOM formeerden studenten een leerteam. Zij kozen één klas bij wie het Lesson Study-traject uitgevoerd zou worden. De keuze voor het onderwerp werd ingegeven door de vakdidactiek rekenen-wiskunde. Zo ontdekten studenten in hun (voor)onderzoek naar de beginsituatie van kinderen, dat er binnen de gestructureerde aanpak en EDI-werkwijze van de school, weinig ruimte was voor het stimuleren van eigenaarschap bij de kinderen, alsook weinig aandacht voor de begripvorming en betekenisverlening, deze inzichten vormden het uitgangspunt voor de verdere ontwikkeling van de les.	De betreffende opleider kreeg een vraag vanuit de school: "Hoe kunnen we als school vormgeven aan ons muziekonderwijs?" Vanuit haar rol als IO vond zij dit erg prettig (opleider): "Ik denk dat het fijn is dat er vraag en aanbod is wat op elkaar afstremt, het is fijn om te weten waar een school zich op wil richten." Vanuit haar rol als opleidingsdocent kon zij vervolgens de koppeling maken tussen de deeltijdstudenten die al op die school stageliepen en de module Cultuurroute, die voor de betreffende deeltijdstudenten chronologisch gezien iets later in het studiejaar plaatsvond. Een conservatoriumstudent die op dat moment stage liep binnen de vakgroep muziek van de hogeschool werd betrokken als extern expert.
Maken van afspraken	In het maken van de planning werd de planning gevolgd vanuit de module ZOOM.	Bij aanvang van het Lesson Study-traject leerden alle verschillende deelnemers aan het traject elkaar kennen. De deeltijdstudenten kenden elkaar vanuit hun stage op de betreffende school. Kennismaking vond plaats met de opleidingsdocent en de conservatoriumstudent. Een globale planning werd gemaakt. Deze planning werd afgestemd met de mentor.
Centrale leer-vraag	Kunnen wij beter tegemoetkomen aan de onderwijsbehoeften van de leerlingen door het geven van een realistische rekenles waarbij begripvorming centraal staat?	Hoe kun je als leerkracht vorm en inhoud geven aan muzikaal leiderschap?

Lesson Study verbindt! Samen werken en samen leren via Lesson Study als grensobject tussen opleidingsinstelling en onderwijspraktijk

A.C.G. Duijzer en M.C. Peltenburg

Traject Lesson Study

Fase 1: Voorbereiden

In tegenstelling tot andere – meer traditionele opdrachten – bood dit Lesson Study-traject al tijdens de voorbereiding ruimte om als opleiders vragen te stellen aan studenten en vice versa (studenten): “Alleen tussendoor kan je na leestijd wel vragen stellen aan de docent van oh ik zit hier mee, daar is [hogeschool X] heel fijn in. Alleen hier bij die Lesson Study kon je dat al tijdens doen. Dus echt over jouw les nou, ik zie dit en ik weet het echt niet en dan kon je dat al vragen. [...] Gerichte feedback [...] je krijgt heel veel tijd om al je ideeën of problemen met de docent te bespreken.” Hierbij was het mogelijk om dieper op bepaalde kwesties in te gaan en de juiste feedback vragen te stellen (opleider): “Wat dan de winst is ten opzichte van de studenten die ik normaal gesproken begeleidt, is dat je ziet dat je nu direct feedback kan geven. Dat doe ik normaal ook, maar die feedback geef ik hier in die lessen weer, dus dan ben ik niet daar echt in die klas geweest. Ik heb het niet met mijn eigen ogen gezien, ik zie het via filmpjes. Ik vond dat wel de verdiepende laag.” Zo kreeg de opleider in de voorbereidende fase de rol van mede-onderzoeker (opleider): “Als je ervan overtuigd bent dat ze meer over handelingsgericht werken leren als jij een interactiecollega geeft van 1,5 uur, dan valt het niet mee om in die 1.5 uur aan te schuiven bij drie verschillende groepjes. En dan een onderzoek te zijn. Dan denken ze Erica leuk, maar hoe leren ze dan handelingsgericht werken. Daar moet ik toch mijn powerpoint gebruiken weet je wel. Het vraagt een overtuiging- Sowieso wat is nou eigenlijk echt het doel van zoom. Moet er een perfecte les liggen of moet er een belangrijk inzicht zijn opgedaan zegmaar, dus gaat het om de procedure of om het concept.” Door onderzoek naar de beginsituatie van de kinderen vond vervolgens een koerswijziging plaats. Studenten ontdekten dat een van de leerlingen, voorheen bestempeld als zwakke rekenaar, in een groepje met meer uitdaging verrassende prestaties leverde (opleider): “Dat ze dus zelf hebben ontdekten dat kinderen heel formeel kunnen rekenen, zonder eigenlijk te snappen waar ze mee bezig zijn. Dat was voor deze [studenten] echt een eyeopener, echt een inzicht. Dat je dus als goede rekenaar eigenlijk dus wordt gezien en dat je eigenlijk net zo goed kunt zeggen, je bent een zwakke rekenaar want je snapt niet eens waar je mee bezig bent.” Naar aanleiding van dit inzicht kwam in de lesvoorbereiding de nadruk meer te liggen op begripsvorming, juist omdat vanuit het onderzoek naar de beginsituatie bleek dat veel kinderen (die op formeel niveau goed mee konden komen) juist daar moeite mee leken te hebben. Naast de opleider van de opleidingsinstelling speelde ook de mentor een cruciale rol in deze Lesson Study, zo gaf zij veelvuldig feedback. Er werden een tweetal aandachtspunten genoteerd in de voorbereiding, namelijk: 1. Focus op interactie tussen leerkracht- leerling en leerlingen onderling, 2. Leerlingsgedrag en het effect van de gekozen aanpak op de kinderen.

Doordat de docent als expert zo nauw betrokken was, kon feedback snel gegeven worden, en was het mogelijk dat de docent ook de lessen zelf bijwoonde. Dit nauwe contact met de docent en de conservatoriumstudent werd als zeer waardevol ervaren door studenten (studenten): “Uiteindelijk gaat het toch om mensen, dus als [de docent] van de [hogeschool] erbij zit en [de mentor], ja dan heb je gewoon een hele mooie driehoek en dan voel je ook dat die samenwerking er is.”

Doordat de studenten bekend waren met de groep konden zij de pedagogische behoeften vanuit eigen ervaring in relatie brengen tot de vakdidactische behoeften van de kinderen in de groep. In de voorbereiding van de les werd contact gezocht met een dramadocent van de hogeschool. De studenten kregen uitgebreide feedback op hun lesvoorbereiding van de muziekdocent en de conservatoriumstudent. De conservatoriumstudent componeerde een muziekstuk dat tijdens de uitvoering – als onderdeel van de vertelpantomime – ingezet kon worden.

Er werden een drietal aandachtspunten genoteerd in de voorbereiding, namelijk: 1. Creëren van een veilig pedagogisch klimaat, 2. Begeleiding op enthousiasme (concentratie in kijken en luisteren), 3. Kwaliteit van de gemaakte vakdidactische keuzes (uitbeelden personages/ontdekken emoties).

**Fase 2:
Uitvoeren**

De les werd gegeven door een andere student dan de student die in de klas stageliep. De overige studenten waren bij de uitvoer aanwezig en observeerden. De mentor was betrokken bij de uitvoer van de les, zij begeleidde de groep sterke rekenaars. De opleiders van de hogeschool waren niet aanwezig. De les werd gefilmd.

De les werd uitgevoerd volgens het principe van co-teaching. Beide studenten waren betrokken bij de lesuitvoer. De opleidingsdocent was aanwezig en observeerde. De mentor had geen rol tijdens de uitvoering. Zij observeerde met de eerder genoemde aandachtspunten als observatiepunten. De les werd gefilmd.

**Fase 3:
Nabespreken**

De nabespreking vond plaats tussen de studenten en de mentor. De mentor nam actief deel aan de nabespreking, zo gaven studenten terug wat de rol van de mentor was (studenten): "[Zij gaf zicht op] hoe zij de les ervaren had, zij heeft eigenlijk ook meegedaan met deze lessen en ook gewoon gezegd van nou, ik vond het best verrassend dat jullie sommige kinderen in een andere [niveau]groepjes hadden ingedeeld." De opleiders van de hogeschool waren niet aanwezig en kregen vanuit een geschreven reflectie mee wat deze les betekende voor de studenten: "Omdat ik nog meer uit de nabespreking had kunnen halen als ik er zelf geweest was. Omdat je dan toch nog dingen kan bevragen waarvan ik nu niet weet of het is gebeurd. Dat weet ik dan niet. En jammer dat ik de mentor dan niet heb gesproken of gezien, die is toch voor mij een beetje buiten beeld gebleven. Dat had ik ook interessant gevonden, om toch met haar eens van goh, wat zag jij nou gebeuren en wat betekent het voor jou?"

De nabespreking vond plaats direct na de gegeven les. In de lag de focus op de gemaakte keuzes in de voorbereiding, en wat het effect van deze keuzes was op de leerlingen ten aanzien van de eerder geformuleerde aandachts- en observatiepunten.

Ondanks de thematiek en de vraag die breder speelde in de school, bleek het ingewikkeld om andere collega's en het team te betrekken (opleider): "Wat ik moeilijk vond [...] is om meer teamleden te betrekken. Om op een gegeven moment te zeggen van [...] zou het niet gaaf zijn voor alle docenten onderbouw [...] maar ook breder, als muziek zo'n speerpunt is. Dat kwam niet echt en ik durfde de vraag op een gegeven moment ook niet goed te stellen merkte ik, omdat ik dacht wat is de winst voor die andere teamleden, wat gaat de tijdsinvestering zijn." Aansluiten bij wat een team nodig heeft, hun behoeften en verwachtingen, bleek cruciaal.

De nabespreking leidde tot een aantal aandachts- en verbeterpunten die tijdens een volgende les geïmplementeerd konden worden, waaronder: 1. Het bieden van eigenaarschap aan leerlingen, 2. de waarde van pre-teaching, 3. ruimte bieden voor meerdere oplossingsstrategieën, 4. blijvend (reken)gesprekjes voeren, kijken naar kinderen, en 5. aandacht voor reflectie op de gegeven les.

**Fase 1:
Voorbereiden**

Het denken in meerdere – langere en kortere – cycli bleek helpend voor de studenten: "Lesson Study kan natuurlijk een vrij lange cyclus zijn, maar ook een korte cyclus, je filmt een keertje en bespreekt het na, dat kan ook, lange cyclus, korte cyclus." Zo verlieten de Lesson Study cycli van beide lessen gedeeltelijk parallel. De voorbereiding van les 2 (drama) liep parallel aan de uitvoering en nabespreking van les 1 (muziek).

De tweede les (drama) richtte zich op een vertelpantomime over het circus. De kinderen waren onderdeel van het circus. De aandachtspunten waren gelijk aan les 1.

Fase 2:
Uitvoeren

De uitvoering van de les vond plaats in de gymzaal. Focus in de observatie (op basis van de nabespreking les 1 en de geformuleerde aandachtspunten – veilig klimaat en begeleiding op enthousiasme) lag deze keer op één leerling.

Fase 3:
Nabespreking

De nabespreking van de lessen waren opbouwend richting de toekomst (studenten): “Om er nog een element specifiek uit te lichten, zeker die nabespreking [...] je hebt echt ergens naartoe gewerkt. En dan krijgen we dus nog eens tips voor een volgende keer. [...] dat maakt het veel meer rond denk ik dan als je dat niet doet. En dit is ook omdat daar de mentor dan weer bij zit én de opleider van de [hogeschool X].”

Team Lesson Study

Samen werken en samen leren
Binnen het traject Lesson Study opereerde de opleider als mede-onderzoeker. Het belang van samen en het delen van expertise werd hierin benoemd als kenmerkend element. Zo gaven studenten aan hoe waardevol het was om de praktijk als uitgangspunt te nemen en in het denken over onderwijs ook in die praktijk ook aan de slag te gaan (studenten): “Dat versterkt elkaar: [de opleiders] dachten ook concreet met je mee van hoe kan je dat aanpakken, wat heb je nodig, dat was echt samen optrekken. [...] En dan merk je dat je samen tot een sterker geheel komt of ook sterkere inzichten, scherpere inzichten dan in je eentje.”

In het traject Lesson Study werd samengewerkt als een team. Door zowel studenten (“het hele concept van dat we het samen deden vond ik heel stimulerend en inspirerend”) als opleider (“ik wil eigenlijk veel meer op maat begeleiding in de praktijk aan bijna elke student kunnen geven”) werd deze samenwerking gezien als waardevol (studenten): “Kijk als leraar sta je er normaal gesproken best wel alleen voor. Je doet de deur dicht, je geeft je eigen lessen, terwijl juist dat doorbreken [is waardevol], en gezamenlijk goede lessen geven en elkaars krachten inzetten [...] vooral dat je het niet alleen hoeft te doen en dat je elkaar kan verrijken.”